

Список бібліографічних посилань

1. Курусь И. А. Взаимосвязь кризисов, кризисных переживаний и направленности временной перспективы у студентов на начальном этапе обучения в ВУЗе. *Образование и наука*. 2016. № 2 (131) С. 68–79. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyaz-krizisov-krizisnyh-perezhivaniy-i-napravlennosti-vremennoy-perspektivy-u-studentov-na-nachalnom-etape-obucheniya-v-vuze> (дата звернення: 26.02.2017).
2. Бойко А. А. Противоречия и кризисы студенческого возраста // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів, м. Суми, 21–22 квіт. 2014 р./відп. за вип. О. М. Сушкова. Суми: СумДУ, 2014. С. 304–305.
3. Иванцова Н. Б. Периодизация профессионального развития личности. *Актуальні проблеми психології*. 2010. Т. 8, вип. 7. С. 105–114.
4. Столярчук О. Вплив криз фахового навчання на формування професійної самооцінки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2010. № 2 (14). С. 90–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2010_2_20 (дата звернення: 26.02.2017).

Отримано 27.02.2017

УДК 159.92

Катерина Ігорівна МАРАВСЬКА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

УМОВИ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-НОРМАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Проведено аналіз умов навчально-службової діяльності курсантів ВНЗ МВС України, які істотно відрізняються від навчальної діяльності студентів. Виокремлено сім основних груп умов, які сприяють формуванню професійно-нормативної поведінки курсантів ВНЗ МВС, зокрема: регламентація розпорядку дня; армійська система управління колективами; наявність елементів служби; казарменний спосіб життя та обмеження вільного виходу за територію навчального закладу; регламентація відносин та поведінки; регламентація зовнішнього вигляду та форми одягу; підвищені фізичне та психологічне навантаження.

Питання професійної підготовки і освіти поліцейських у системі відомих вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) на теперішній час є одним із найбільш обговорюваних в контексті реформи підрозділів Національної поліції України. Успішність і якість роботи поліцейських багато в чому зумовлюється не тільки професійним рівнем, а і

світоглядним «фундаментом», закладеним протягом тривалого періоду фахової вищої освіти.

Про важливість професійно-нормативної поведінки поліцейських і відповідні суспільні очікування свідчать результати численних соціологічних досліджень, де показано, що громадянам важливо не тільки «що» роблять поліцейські (результати праці), а і «як» вони це роблять [1], що підкреслює загалом низький рівень довіри населення до поліції.

Реформа в системі поліції має низку безперечно позитивних наслідків, але є і не вирішені проблеми, основна з яких, на наш погляд, – кадрова. Результатами реформи поліції у кадровій сфері стало значне розмиття професійного ядра, спостерігається некомплект працівників, відбулось значне омолодження особового складу територіальних підрозділів.

При цьому навантаження на них об'єктивно зростає внаслідок зростання рівня злочинності. В таких умовах колективи поліції не можуть повною мірою виконувати функцію адаптації молодих працівників до служби, інститут наставництва майже повністю зруйнований. Відбувається зміна поглядів на те, де і як повинна проходити первинна професіоналізація працівника поліції: якщо раніше вищі готували спеціалістів, які потім протягом кількох років «доучувались на землі», то тепер явною стає вимога випускати не тільки теоретично підготовлених, а й практично та психологічно готових працівників.

Це призводить до того, що відповідальність за якість службової діяльності молодих працівників поліції, яка раніше розподілялась між наставниками, безпосередніми керівниками та працівниками кадрового забезпечення, майже повністю покладена на вищі навчальні заклади системи МВС України як виконавця освітньої послуги з підготовки працівника поліції.

Викладені міркування загострюють протиріччя, закладене у питанні «Чим відрізняються випускники відомчих вишів від цивільних?». Здається, що відмінності є, і вони зумовлені двома причинами: 1) наявністю відбору курсантів на навчання у ВНЗ МВС України, тобто «контроль на вході»; 2) специфіка освітнього процесу у ВНЗ МВС України, тобто «контроль процесу». Враховуючи той факт, що на посади призначаються усі випускники в повному обсязі, «контролю на виході» не відбувається, але його певною мірою компенсує істотна плінність кадрів протягом перших двох років самостійного несення служби.

Опитування керівників підрозділів Національної поліції України свідчать, що вони «за інших рівних» при комплектуванні вакантних посад у підрозділах віддають перевагу випускникам відомчих вишів, у порівнянні з цивільними. Пояснюють це тим, що такі працівники є більш адаптованими та психологічно готовими до самостійної професійно-службової діяльності. Причина такої готовності полягає в тому, що у ВНЗ МВС України здійснюється певний вплив на особистість курсанта, його підготовка до майбутньої професійної діяльності.

Уся сукупність впливу на курсантів протягом навчання може бути представлена у різних вимірах, з яких найбільш важливими представляються часовий (постійний вплив умов навчання чи служби, вимог наказів тощо або тимчасовий вплив авторитету начальника при спілкуванні курсанта з ним), діяльнісний (довільний та цілеспрямований виховний вплив викладачів, курсових офіцерів або мимовільний вплив традицій чи усталених способів спілкування в колективах) та організаційний (зовнішньоорганізаційні впливи: ставлення громадян до курсантів ВНЗ МВС України, політична та економічна ситуація в країні, родинні стосунки в сім'ї курсанта тощо; внутрішньоорганізаційні, при цьому рівнів організації також декілька: система Національної поліції в цілому, вищий навчальний заклад як територія з певною регламентацією вимог та правил поведінки, окремі колективи факультету, курсу та навчальної групи).

Аналіз наукових джерел дає підстави виокремити наступні умови навчання та служби у ВНЗ МВС України, які є істотними з точки зору формування особистісної спрямованості та якостей характеру курсантів:

1. Регламентація розпорядку дня. У кожному відомчому вищому навчальному закладі існує суворий розпорядок дня курсантів, складений погодинно, для якісної підготовки майбутніх правоохоронців. Значна кількість годин відводиться на навчання, господарські роботи, несення служби і лише 5 годин на день відводиться для особистих потреб [2].

На території відомчих вищих навчальних закладах, окрім загальноприйнятих заборон – паління, вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, перебування у стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння, азартних ігор – неприпустимими також є гучні розмови, лихослів'я, порушення тиші.

2. Армійська система організації управління колективами (курси = роти, групи = взводи, відповідальні офіцери, молодші командири). Така система упорядковує весь складний процес підготовки курсантів у відомчих вищих навчальних закладах. Статутами

передбачені ієрархія посад, в якій кожна особа займає своє місце, та чіткий алгоритм управління колективами.

3. Наявність елементів служби (добові чергування, господарські роботи). Кожного дня курсанти задіяні у господарських роботах: прибиранні спальних приміщень, підтриманні порядку в корпусах та закріпленні за факультетами території, а з метою підтримання внутрішнього порядку, охорони особового складу і своєчасного вжиття заходів для запобігання правопорушенням у вищих навчальних закладах курсанти несуть службу у добових нарядах – це чергування в адміністративних будівлях, в учбових корпусах, на курсах, у їдальнях, на контрольно-пропускних пунктах ВНЗ відповідно до встановлених вимог [2].

4. Казармений спосіб життя та обмеження вільного виходу за територію навчального закладу. Курсанти перших курсів розміщуються та проживають у гуртожитках на території ВНЗ із дотриманням вимог, передбачених нормативно-правовими актами. Курсанти 2–4-го курсів можуть проживати за межами навчальних закладів, в основному за умови відсутності навчальної заборгованості [2–4]. Також курсанти перших курсів не мають права вільного виходу за територію навчального закладу без поважних причин. Під час проведення занять ця заборона стосується курсантів будь-яких курсів. Крім того, пересування по території навчального закладу повинно здійснюватися у складі строю під керівництвом молодших командирів відповідно до вимог Стрйового статуту Збройних сил України [5] та з урахуванням заходів безпеки. Поодинокі пересування курсантів під час проведення занять не дозволяються [2].

5. Регламентація відносин та поведінки (відносини підкорення-керування, ритуали спілкування, переважно авторитарний спосіб взаємодії у субординаційних відносинах). Статутами єдиноначальність визначається як принцип керівництва. Начальник має право віддавати підлеглому накази і зобов'язаний перевіряти їх виконання. Підлеглий зобов'язаний беззастережно виконувати накази начальника, крім випадків віддання явно злочинного наказу, і ставитися до нього з повагою. Старші за спеціальним званням особи начальницького складу мають право вимагати від молодших за спеціальним званням осіб рядового та начальницького складу додержання дисципліни, громадського порядку і форми одягу (однострою), а також правил поведінки і військового вітання. Молодші за спеціальним званням особи рядового та начальницького складу повинні беззастережно виконувати зазначені вимоги старших за спеціальним званням осіб начальницького складу [3, ст. 28, 33].

6. Регламентація зовнішнього вигляду та форми одягу. Під час навчальних занять курсанти повинні знаходитись на території ВНЗ у форменому одязі (однострої поліцейських) з дотриманням правил його носіння. Курсантам дозволяється носити цивільний одяг поза розташуванням університету, під час перебування у відпустці або у вільний від служби (навчання) час із дотриманням норм службового етикету. Господарські роботи та прибирання території курсанти повинні виконувати тільки у цивільному (робочому) одязі [2].

7. Значні фізичні та психологічні навантаження. Обов'язковий табірний збір для курсантів перших курсів, значна кількість занять із спеціальної фізичної підготовки, вогневої, тактичної та тактико-спеціальної підготовки, задіяність у всіх сферах ВНЗ впливають на фізичний стан курсантів, а разом із безперервним контролем їхньої життєдіяльності з боку керівництва створюють значне психологічне навантаження, які у сукупності загартовують особистість майбутнього поліцейського.

Усі названі умови та обмеження безпосередньо впливають на психоемоційний стан курсантів, на процес їхньої адаптації до умов навчання та самоідентифікації як майбутніх працівників поліції та відрізняють навчання у відомчих вищих навчальних закладах від навчання у цивільних ВНЗ. Жорстка регламентація часу та цілий ряд заборон упорядковують стиль поведінки курсантів і забезпечують її професійну спрямованість.

Список бібліографічних посилань

1. Довіра до соціальних інституцій та груп: прес-реліз/підгот. Новікова Л. // Київський міжнародний інститут соціології: офіц. сайт. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579&page=1> (дата звернення 08.02.2017).

2. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього розпорядку в Харківському національному університеті внутрішніх справ: наказ ХНУВС від 01.07.2016 № 411.

3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: закон України від 24.03.1999 № 548-XIV // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14> (дата звернення 23.02.2017).

4. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС: наказ МВС України від 14.02.2008 № 62 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08> (дата звернення 23.02.2017).

5. Про Стройовий статут Збройних Сил України: закон України від 24.03.1999 № 549-XIV // БД «Законодавство України»/ВР України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-14> (дата звернення 27.02.2017).

Отримано 28.02.2017